

Wycieczka szlakiem cerkwi prawosławnych

W dniu 3 kwietnia 2016 r. odbyła się wycieczka organizowana z inicjatywy Koła Seniorów SITWiM w porozumieniu z Biurem Turystycznym WALTOUR. W wycieczce udział wzięło 51 osób, w tym: jedenastu członków Koła Seniorów wraz z osobami towarzyszącymi oraz dziesięciu członków zaprzyjaźnionego Stowarzyszenia Wychowanków SGGW. Pozostali uczestnicy wycieczki to Klub Włóczęgów oraz indywidualni miłośnicy turystyki. Wycieczkę pilotował p. Paweł Kamiński – przewodnik.

Trasa wycieczki:

Warszawa – Nowoberezowo – Hajnówka – Krynoczka - Dubicze Cerkiewne – Orla - Szczyty Dzieciotowo – Warszawa.

Tematem przewodnim wycieczki krajoznawczej był szlak cerkwi prawosławnych (szlak drewna i sacrum) położonych w powiecie hajnowskim oraz bielskim.

Województwo podlaskie jest szczególnym regionem, w którym mieszka około 300 tys. prawosławnych (w Polsce mieszka około 500 tys. prawosławnych). W podlaskim działają dwie diecezje Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (diecezja białostocko-gdańska oraz diecezja bielsko-warszawska). Cerkiew prawosławna w Polsce ma status autokefalicznej, czyli samodzielnej, nie podlegającej żadnej władzy poza jej granicami. Jej zwierzchnikiem i całej Polski jest metropolita warszawski - Sawa.

Podczas wyjazdu grupa zwiedzała cerkwie dekanatu bielskiego oraz hajnowskiego (diecezja bielsko-warszawska), na obrzeżu Puszczy Białowieskiej.

Podlaskie jest województwem wielokulturowym, oprócz miejsc związanych z prawosławiem zobaczyliśmy (bez zwiedzania) ślad dziedzictwa społeczności żydowskiej, zamieszkującej przed II wojną światową tereny gminy Orla tj. piękną synagogę żydowską.

Odwiedzane miejsca:

1. Nowoberezowo, wieś (ok. 2000 mieszkańców), gmina Hajnówka

- Cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego. Cerkiew murowana, ogrodzona murem z kamienia. Nie zwiedzaliśmy jej wewnątrz.
- Cerkiew pw. św. Apostoła Jana Teologa. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, diecezji warszawsko-bielskiej. Drewniana cerkiew filialna z XVIII w. należąca do parafii Wniebowstąpienia Pańskiego. Wewnątrz piękne polichromie na zrębie ścian oraz sufitu. Dachy cerkwi blaszane. Została ufundowana jako cerkiew unicka przez Izabellę Branicką z Poniatowskich. Cerkiew pw. Św. Jana Teologa była początkowo świątynią parafialną. Przemianowana na filialną w końcu XIX w., po wybudowaniu nowej

murowanej cerkwi pw. Wniebowstąpienia Pańskiego. Pomimo, iż ta cerkiew jest filialną a nie parafialną, to odbywa się w niej większość nabożeństw, a święto Jana Teologa jest uważane za święto parafialne. Cerkiew została wpisana do rejestru zabytków w 1951 r. Po cerkwi oprowadzał nas miejscowy ks. Proboszcz ks. Jan Kazimiruk.

Atrakcją wsi Nowego Berezowa jest też prywatny skansen „Chata Stefana”, gdzie w dwóch starych podlaskich chatach (XIX w.) zostały zebrane przedmioty codziennego użytku, a także gospodarstwo agroturystyczne, gdzie można przespać się na „zapiecku”.

2. Hajnówka, miasto powiatowe (prawa miejskie 1950 r.), położone na skraju Puszczy Białowieskiej, ok. 17 tys. mieszkańców. Ośrodek przemysłu drzewnego (tartak, wytwórnia płyt wiórowych, fabryka mebli) oraz maszynowego.

Zwiedzaliśmy:

- Sobór Świętej Trójcy w Hajnówce. To największa w Polsce dwupoziomowa cerkiew prawosławna. Wybudowana w latach 1973 – 1992, według projektu prof. Aleksandra Gregorowicza z Poznania. Za projekt świątyni nawiązujący do staroruskich typów cerkwi słupowych, a jednocześnie o współczesnej architekturze, Autora uhonorowano m. in. Nagrodą Imienia św. Brata Alberta. Cerkiew Świętej Trójcy w Hajnówce może pomieścić 5 tysięcy osób. Zgodnie z prawosławną tradycją wnętrze soboru pokrywają piękne polichromie (malarstwo ściennie wzorowane na późno bizantyjskim XIV-wiecznym malarstwie). Wykonał je Dymitrios Andonopulos z Grecji, za symboliczny zwrot kosztów podróży.

W soborze Św. Trójcy, podobnie jak w każdej prawosławnej cerkwi można wyróżnić trzy przestrzenie – przedsionek, przeznaczony dla wiernych, nawę i prezbiterium, w którym mieści się ołtarz. Prezbiterium oddzielone jest od nawy ikonostasem, tj. ścianą z ikon, z drzwiami pośrodku (Królewskie Wrota) i dwoma nieco mniejszymi po bokach (diakońskie wrota). Główny ikonostas w hajnowskim soborze wyróżnia misternie wykonane ceramiczne obramowanie ikon drzwi.

Centralną przestrzeń cerkwi zajmuje żyrandol (panikadyło), wykonany wg. projektu prof. Grygorowicza w kształcie równoramiennego krzyża greckiego, ozdobiony witrażami Bogarodzicy i słowiańskich świętych. To jedne w Polsce panikadyło o takiej formie.

Od 1982 r. w maju, w świątyni odbywa się doroczny Hajnowski Dzień Muzyki Cerkiewnej. To największy festiwal w Polsce i w Europie propagujący muzykę cerkiewną.

- Muzeum i Ośrodek Kultury Białorusinów Podlasia prezentowane są na dwóch stałych wystawach etnograficznych. Mieliśmy okazję obejrzeć również wystawę pracowni technik plastycznych, działającej przy Muzeum. Na wystawie prezentowane były prace w różnych technikach: malarstwo olejne, rysunek, linoryt, gipsoryt, a także ikony. Oprowadzała nas Pani kustosz, autorka pięknej pracy, obrazującej św. Jerzego na koniu.

Obiad - restauracja Leśniczanka.

3. Krynoczka (źródło), sanktuarium duchowe, dziękczynne Źródło w Puszczy Białowieskiej, położone 3 km od Hajnówki na trasie Hajnówka – Białowieża, uznawane przez wiernych Kościoła prawosławnego za cudowne miejsce.

Krynoczka znana była dawniej jako uroczysko Miednoje, od nazwy przepływającego nieopodal strumyka. Jest ono miejscem dorocznych pielgrzymek na uroczystość Świętej Trójcy.

Usytuowana w Puszczy Białobrzesckiej drewniana cerkiew, wzniesiona w 1846 r. pod wezwaniem Świętych Braci Machabeuszy należąca do parafii Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy w Dubinach (zamknięta). Przy studzience (znajdującej się obecnie pod wiatą) zbudowano w 1848 r. - z ofiar miejscowych wiernych - niewielką drewnianą kaplicę.

Według kultywowanych przez prawosławnych legend, kult świętego źródła w uroczysku Miednoje znany był jeszcze w XIII w. i był związany z istnieniem w tym miejscu niewielkiego monasteru założonego przez mnichów uciekających przed tatarskim najazdem. Inna legenda mówi o cudownym objawieniu ikony Matki Bożej na pobliskim drzewie.

Pielgrzymi odwiedzający Krynoczkę, tradycyjnie przecierają chusteczką zwilżoną w źródlanej wodzie chore miejsce, po czym pozostawiają użyte chusteczki na ogrodzeniu, z tyłu za studzienką, w ten sposób symbolicznie pozbywając się choroby. Oglądaliśmy liczne pozostawione tam chusteczki - symbole chorób, co świadczy o dużej liczbie wiernych odwiedzających to miejsce.

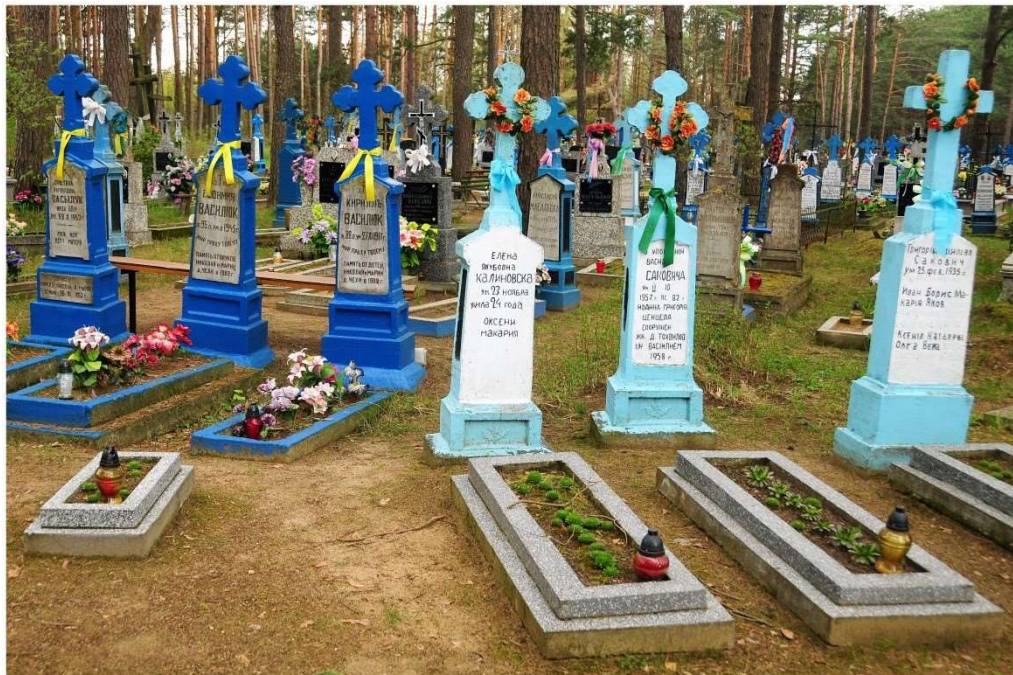
4. Dubicze Cerkiewne (jedna z najmniejszych gmin w Polsce). Liczba mieszkańców niewiele ponad 1,5 tys. i wciąż maleje).

Zabytki:

- Cerkiew prawosławna pw. Opieki Przenajświętszej Marii Panny. Drewniana, zbudowana na planie prostokąta, z zaznaczeniem trzech podstawowych części: kruchty, nawy głównej i ołtarza. Nad kruchtą wieża - dzwonnica zwieńczona kopułą, nad pozostałymi częściami – mniejsze kopułki.

- Zabytkowy cmentarz prawosławny w Dubiczach Cerkiewnych składa się z trzech części. Na najstarszej, obecnie nieużytkowanej i porośniętej drzewami, zachowały się nieliczne kamienne krzyże z inskrypcjami. Najstarsza z nich pochodzi z 1815 r. lub 1845 roku. Na drugiej przeważają nagrobki z okresu międzywojennego i powojennego.

- Charakterystyczne są tu krzyże cementowe odlewane jako monolit w drewnianej formie, a później barwione przeważnie na kolor niebieski. Znajduje się tutaj kilka bardzo rzadko spotykanych kamiennych krzyży z inskrypcjami z czterech stron. W części tej jest wydzielony fragment, który od roku 1938 był miejscem pochówku baptystów i katolików.

5. Orla – wieś gminna, położona w powiecie bielskim, ok. 1000 mieszkańców

Orla stanowiła ośrodek dóbr Radziwiłłów. Wcześniej (1529 – 1538 r.) wzmianka o dworze Bohawitynowiczów. Do roku 1941 r. około 75% mieszkańców stanowiła ludność żydowska, wymordowana następnie przez Niemców podczas Holocaustu. Obecnie większość mieszkańców jest wyznania prawosławnego.

Zabytki:

- Drewniana parafialna cerkiew prawosławna pw. św. Michała Archanioła z końca XVIII w. Po rozebraniu zniszczonej, została ponownie zrekonstruowana w 1981 r. Świątynia ma układ trójnawowy. Wpisana do Rejestru Zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa w 1966 r.
- Cerkiew cmentarna pw. Świętych Cyryla i Metodego z 1870 r.

- Synagoga z 2 poł. XVIII wieku, murowana w stylu barokowym. Na ścianie wschodniej zachowana wnęka po Aron ha-Kodesz (nie oglądaliśmy wnętrza).

6. Szczyty-Dzięciołowo.

Wieś w gminie Orla (ok. 5 km na wschód od Orla). Dwujęzyczna. Obok języka polskiego – językiem urzędowym - może być białoruski. Nazwa wsi pochodzi od nazwiska znamienitego rusko – litewskiego rodu Niemirowiczów – Szczytów, h. Jastrzębiec.

Zabytki:

- Cerkiew Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z dzwonnica. Jedna z najpiękniejszych na Podlasiu. Otoczona murem kamiennym. Cerkiew została wzniesiona z drzewa modrzewiowego, na planie ośmioboku. Taka konstrukcja świątyń unickich bardzo rozpowszechniła się w XVIII w. na Podlasiu i była znana jeszcze w wieku XIX. Obecnie istniejącą (pocz. XIX w.) cerkiew ufundował Jan Walenty Węgierski, podkomorzy przy królu Stanisławie Auguste Poniatowskim, na potrzeby nowo powstającej parafii unickiej, do której należeli mieszkańcy Szczytów i wsi sąsiednich. Nowa placówka duszpasterska należała do unickiej diecezji włodzimiersko-brzeskiej. W pomieszczeniu ołtarzowym znajdował się wzorowany na sztuce rzymskokatolickiej ołtarz z obrazem zdjęcia z Krzyża pędzla Augustyna Mirysa. Cerkiew i znajdującą się obok dzwonnica (wybudowaną w 1849 r.) wpisano do rejestru zabytków 3 listopada 1951 r. Proboszcz ks. Jan Stepianiuk w prostym, dostępnym języku przekazywał nam dziedzictwo kulturowe prawosławia, tradycji patrystycznej postu, pisaniu i czytaniu ikon.

- Obok cerkwi znajduje się ponadto **figura świętego Jana Nepomucena**, dłuta Jana Chryzostoma Redlera.

- Pełni wrażeń, bogatsi w wiedzę o kulturze prawosławnej, pogodni, w miłej serdecznej atmosferze wróciliśmy do Warszawy.

Opracowała: Ludwika Martyniak

Zdjęcia: Stefan Surdy